

ԿՐԾՆԱԿԱՆ

ՏԵՐՈՒՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹՔԸ

Դանք մեր մտադրութեան երկրորդ մասին, որ էր այս հայցուածին իւրաքանչիւր բառերուն իմաստներն ու տարբեր նշանակութիւնները պարզել և ճշդել:

(1). — Հայցուածին առարկան է Հաց. այս բառը հոս կը կենայ կեանքի բոլոր պէտքերուն համար: Յակոբ նահապետ երբ կը կանչէ իր որդիները որ վերջին օրերը անոնց գլուխը գալիքները պատմէ անոնց, Ասերի համար կ'ըսէ. — Ասերայ պարարտ հաց իւր, և ինքն տացէ կերակուր իշխանաց (Ծննդ. ԽԹ. 20): Հոս ակնարկուած Ասերին «հաց»ը, ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ անոր կեանքի բոլոր պէտքերը: Հետեաբար, հացը կը նշանակէ մեր մարմնական կեանքին շարունակման համար պէտք եղած բոլոր միջոցները. — սնունդ, հագուստ, բնակարան: Բայց այսչափը միայն առերեւոյթս նշանակութիւն մը պիտի ըլլար, եթէ հայցուածին հաց բառը այս առումով միայն հասկնալինք:

Հացը իր ընդարձակագոյն եւ աւելի բարձր նշանակութեամբ սնունդ կը նշանակէ, և մենք սնունդ ըսելով պէտք է հասկնանք մեր մարմնաւոր սնունդը միայն. որովհետեւ, մեր մարմնաւոր կեանքէն վեր, ունինք նաեւ հոգեկան կեանք մը, որ ճիշդ մեր մարմնաւոր կեանքին պէս, օրական սնունդի պէտք ունի: Եւ այո՛, որչափ որ հոգին աւելի է մարմինէն, այնչափ ալ բարձր է մեր հոգեկան սնունդը մարմնականէն:

Տեսնենք հիմա, թէ ի՞նչ սնունդ կ'ուզէ մեր հոգին: Նախ՝ ան կ'ուզէ սնունդը կենաց Բանին առջեւ միայն հացիւ կեցցէ մարդ, այլ ամենայն բանիւ որ ելանէ ի բերանոյ Աստուծոյ: Աւետարանը սնունդն է մեր հոգիներուն. առանց անոր՝ անսուղ պիտի կորսուէր և մահանար մեր հոգեկան կեանքը: Աւետարանն է այն երկնաւոր մանան, որ այս աշխարհի անապատին մէջ թափառող Նոր Իսրայէլներուն համար հո-

գեկան սնունդ կը հայթայթէ: Աւետարանի հոգին, Յիսուս ինքը, կենաց Հացն է մեր հոգիներուն. իր մարմինը ճշմարիտ կերակուր է և արիւնը՝ ճշմարիտ ըմպելի. և այս կենաց Հացը, կեանքի Աղբիւրը, իր մահուամբ կեանք ջամբեց մեզ. յաւիտենական կեանք: Աւետարանը ճշմարիտ խոնճոյքն է մեր հոգիներուն. հո՛ն կ'առնենք յաւիտենական և անհուն սիրոյ սնունդը, սնունդը գութին և ներողութեան, սնունդը հոգեկան բարձրացման, սնունդը ճշմարտութեան, սնունդը սրբութեան, և վերջապէս՝ սնունդը փրկութեան: Ծատ հացալից սեղաններ կան Աւետարանի առատութեան սրահներուն մէջ. բայց, մենք անառակ որդիի թափառումներուն և խողարածի աղտոտ կեանքին մէջ հոգեւին չենք անդրադառնար մեր Հօրը տան, ուր մեզ կը սպասեն զրկող թեւեր, տաք համբոյրներ զրոյմելու պատրաստ սիրտեր, որդիութեան առաջին պատմութեան, ակնակուռ և թանկագին մատանին և պարարտ հորթով պատրաստուած փրկութեան սեղանը: Ուրեմն, քրիստոնէի մը համար կը վայելէ՞ մեզաց եզրիպտոսին եօթնամեայ սովին առթած աղիքի գալարումներուն տակ մեռնիլ անսուղ: Որո՞ւ համար կատարուեցաւ փրկութեան այս զոհը, շնորհաց այս տօնը. որո՞ւ համար բացուեցան Յովսէփեան առատութեան այս ամբարանոցները: Ահա ա՛յս է այն սնունդը որ կը գտնէ հոգին Աւետարանի լիութեան մէջ. որովհետեւ, Աստուծոյ Օրէնքը մեղրէն ու մեղրի խորիսխէն աւելի քաղցր է և կ'անուշացնէ մեր քիմքերը: Այսպէս կը զոյէ Եսայի գարեբու մէջէն, իր հրամաքուր բերնով. — «Ո՛ր ծարաւիդ էք՝ երթայք ի ջուր. և որ միանգամ ոչ ունիք արծաթ, երթայք գնեցէք. և կերիջիք առանց արծաթոյ և գնոց զինւոյ. և զճարպ բնաւ ընդէ՛ր իսկ գնէք արծաթոյ և ոչ հացի, և զվաստակս ձեր ոչ ի յագուրդ. լուարուք ինձ և կերիջիք զբարութիւնս, և վայելեսցեն ի բարութիւն անձինք ձեր» (Ես. ԾԵ. 1-2):

Ահա ա՛յս է Աւետարանին կենաց Բանին հրաւերը, «արդարութեան անօթի և ծարաւի» հոգիներուն համար: «Երանի՛ որ քաղցեալ և ծարաւի իցեն արդարութեան, զի նոքա յագեցին» (Մատթ. Ե. 6):

Ուրիշ նշանակութեամբ մը Աստուած

է ճշմարիտ սնունդը մեր հոգիներուն, ստորոգիտեալ Աստուածային անհուն ստորոգելիներուն համար և դէպ անոնք մեծնալու և զարգանալու կը բաղձան մեր հոգիները, ստորոգելիներ՝ որոնց կնիքը զրոշմունցաւ մեր հոգիներու ճակտին, և որոնց նմանելու կարելիութեան շունչը փշուեցաւ մեր ունեցեալուն: Աստուածայնացումի այս ներքին տենչանքը Աստուծոյ և Անոր անհուն ստորոգելիներէն ուրիշ բանով մը չի յագեցնար:

Մեր հոգեկան կեանքը պէտք ունի նաեւ պահպանութեան: Ինչպէս որ մեր մարմնական կեանքը հագուստի, բնակարանի և ուրիշ պաշտպանութեան պէտք ունի, այնպէս ալ հոգեւոր պահպանութեան պէտք ունի մեր հոգեկան կեանքը: Այո՛, Աստուծով և Անոր պատուիրանքներուն կատարումով միայն կարելի կ'ըլլայ այս պահպանութիւնը: Պէտք ունինք պահուելու Աստուածային բարկութենէն, որովհետեւ մեր մեղսալից խորհուրդները, մեր չար գործերը, մեր խաբեպատիր սիրտը և պատւանալից հոգին արժանի կը դարձնեն մեզ Անոր բարկութեան. բայց Աստուածային գութը կը պահպանէ զմեզ, երկարելով մեր կեանքերուն թելը, շարունակելով փրկութեան միջոցները, պարգեւելով շնորհաց առատութեան ոռոգող անձրևները. ահա այդ կերպով մեր հոգիները ազատ կը մնան Աստուածային զայրոյթէն, որ արդար է. զի Իսրայէլի առակեալ այգիին պէս, ամէն խնամք ու հոգածութիւն գործադրած է Աստուած որ մենք փրկութեան պտուղը հասցընենք, բայց մենք փուշ ու տատակ յառաջ կը բերենք և մահաբեր ոգկոյզներով զարդարուած ենք: Աստուծոյ սէրն է որ կը պահպանէ զմեզ: Ի՞նչ պիտի ըլլար մեր վիճակը՝ եթէ Աստուած սոսկ իր արդարութեամբ վարուէր մեզի հետ. այն ատեն Անոր բարկութեան առջև ո՞վ պիտի կրնար կենալ: Ո՞վ պիտի կրնար արդարանալ Անոր առջև, որ անհուն և յաւիտեանական Արդարութիւնն է: Զէ՞ որ Աստուածահայր կոչուած Դաւիթ մարգարէն իսկ ըսած է իրեն համար, «Անօրէնութեամբ յղացաւ և ի մեղս ծնաւ զիս մայր իմ»: Ուր կը մնանք մենք որ մեղքի մշակներ ենք, և ախոյեանները՝ անիրաւութեան: Ուրեմն, Աստուած է որ կը պահպանէ մեր հոգիները. և

մեր հոգեւոր կեանքը Անոր հոգածութեան առարկայ մնալով միայն կարող է չարութեան հակադէմ, հակառակ ներքին ու արտաքին աննպաստ և մահացուցիչ ազդեցութիւններու: Այո՛ մեր հոգիները պէտք ունին նաեւ պահպանութեամբ շարին ազդեցութիւններէն. չարին, որ թունաւորած է մեր հոգիին կեանքը. և այս ալ կարելի է դարձեալ մեր Երկնաւոր Հօր հոգածութեամբ և խնամքով:

Ահա այս կերպով մեր հոգիներուն սնունդը՝ Կենաց Խօսքով, Աստուածային պահպանութեամբ, հացն է մեր հոգիներուն, և մեր օրուան հացը ըսելով պէտք է հասկընանք նաեւ այս հոգեկան հացը: Բայց, այս կերպով հացին առաջին նշանակութիւնն ալ կարեւորութենէ զուրկ նկատել չենք ուզեր: Քրիստոնէութիւնը այնչափ վերացական կրօնք մը չէ, որչափ հասկնալ կը կարծեն ոմանք, որ բնաւ կարեւորութիւն չը տայ մեր մարմնական պէտքերուն, ու միայն աղօթք, Ս. Գիրքի ընթերցում, հոգեւոր խօսակցութիւն, պաշտօն և պաշտամունք, և ասոնք միայն ըլլան իր պահանջները: Այո՛, ասոնք էական և բարձր պահանջներ են, բայց պէտք չէ անտեսել նաեւ մեր մարմիններուն արդար պահանջները. որովհետեւ՝ մեր հոգեկան չէնք մեր մարմիններուն վրայ կառուցուած է: Մեր մարմինները կենդանի Աստուծոյ տաճարներ են. հոգիին տաճարներն են, և հետեւաբար, սուրբ են նաեւ մեր մարմինները և մարմնական պահանջները՝ իրենց օրինաւոր և Աստուածահաճոյ շրջանակին մէջ: Մեկնիչ կօտէ կ'ըսէ. «Աստուծոյ ծառայելու համար առաջին և էական կէտը ան է որ մենք ապրինք»: Այո՛, ապրինք, ո՛չ թէ չարաչար, մեր մարմինները լիկելով ու անիրաւելով, ինչպէս կ'ընէին ճգնաւորական դարու շատ մը մենակեաց անապատականներ. այլ ապրինք չափաւորութեան, ողջախոհութեան և պարզակեցութեան պահանջումներուն համեմատ: Որչափ որ մեղք է աշխարհասէր կամ աշխարհամոլ ըլլալ ճաշակով, փափաքով ու կենցաղով, այնչափ ալ մեղք է աշխարհատեաց և ինքնազրկող ըլլալ՝ մեր կեանքին համար: Սուրբ են մեր քօներ, հանգիստը, առողջութիւնը, հացը, պտոյտը մարմնակրթանքը, ընթերցումները, խաղերը և ամէն միջոցներ, որոնցմով կը բարդաւածի կեանքը և անոր եռանդալին գործու-

նէութիւնները մեր մէջ, նոյնպէս սուրբ են մեր հոգեւոր կեանքին բարգաւաճման համար գործածուած բոլոր հոգեւոր և կրօնական միջոցները: Ասոր համար է որ Քրիստոնէութիւնը կոչուած է ըլլալ ապագայի ալ կրօնքը, առաւելապէս իր այս առողջ սկզբունքներուն պատճառաւ:

Հետեւաբար, «Հաց» խնդրելով հայցած կ'ըլլանք նաև այն բոլոր միջոցները, որոնցմով մեր թէ՛ հոգեկան և թէ՛ ալ մարմնական կեանքին շարունակումը կ'ապահովուի: Աստուած մեռելներու Աստուածը չէ, այլ՝ կենդանիներուն: Գերեզմանը զԱստուած չի փառաբաներ. Աստուած մեղաւորին մահէն հաճոյք չի զգար: Ահա այս պատճառներով Ան կ'ուզէ որ մենք ապրինք և առատապէս կը շնորհէ մեզ մեր կեանքի պահպանութեան միջոցները:

(2). — Հայցուածին երկրորդ բառն է Մեր: Ինչո՞ւ մեր հացը: Նախ՝ որովհետև Աստուած զայն մեր աշխատութեան հետ կապած է. «Քրտամբք երեսաց քոց կերիցես զհաց քո» (Ծննդ. Գ. 19): Այս՝ ուրիշ խօսքով՝ կը պատուիրուի նաև Ա. Թեսաղ. Թուղթին մէջ. «Հանդարտել և գործել զիւրաքանչիւր, և գործել ձեռօք ձերովք, որպէս և պատուիրեցաք ձեզ, զի զնայցէք պարկեշտութեամբ առ արտաքինսն, և մի իւրի կարօտեալ իցէք (Ա. Թես. Գ. 11): Առաքեալը աւելի վճռականօրէն կը կրկնէ իր այս պատուէրը երկրորդ Թուղթին մէջ՝ ըսելով. «Քանզի մինչ առ ձեզն իսկ էաք, զայս պատուիրեցաք ձեզ, թէ որ ոչն կամիցի գործել, և կերիցէ մի» (Բ. Թես. Գ. 10): Հետեւաբար, այս հացին մեր աշխատութեան լծորդուած ըլլալը կերպով մը յարմարութիւնը կուտայ մեզ զայն անուանելու Մեր Հացը. որովհետև, առանց աշխատութեան ինչ որ ուտենք՝ մեր հացը չէ ան:

Ուրիշ կէտ մըն ալ սա է, թէ «Մեր» կ'ըսենք, այսինքն յոգնակի կ'աղօթենք, և այս կերպով ուրիշներու համար ևս աղօթած կ'ըլլանք, խնդրելով նաև անոնց օրական հացը: Որովհետև, այս աղօթքին Մուտքին մէջ երբ «Հայր Մեր» կ'աղօթէինք, բոլոր մարդոց հետ մեր ունեցած եղբայրութիւնը կը հասկնայինք: Ահա՛ այդպէս ալ երբ մեր հացին համար կ'աղօթենք, բոլոր մարդոց ալ նոյն այս մեզի տրուած հա-

ցէն շնորհուիլը հայցած կ'ըլլանք: Այս, ինչպէս որ մենք մեր հացը մեր ճակտին քրտինքովը կը շահինք և Աստուծմով իրաւունքը կ'ունենանք ըսելու, «Մեր հացը», այնպէս ալ բոլոր մարդիկ կը շահին իրենց հացերը. և պէտք է որ շահին ալ, որովհետև, ա՛յս է արդարութեան պահանջը. «Ով որ չի գործեր՝ թող չուտէ» կանոնը շատ արդար է և տրամաբանական: Բայց այս մեր բառին նշանակած եղբայրական կապակցութիւնը ուրիշ զգացում մը ևս կ'արթնցնէ մեր մէջ. այն է անկարներու և տկարներու օգնելու զգացումը, գութի զգացումը: Այսպէս աղօթելով մեր վրայ առած կ'ըլլանք այնպիսիներու ալ օգնելու նուիրական պարտականութիւնը, եթէ մեր հացը շնորհուի մեզ, հոգ չէ թէ այն օրուան հաց միայն ըլլայ, պէտք ենք անկէ բաժին հանել մեր կարօտ եղբայրներուն: Որովհետև, խնճոյքներ սարքող և համադամներով գիրցող անսիրտ մեծատուններուն զոներուն քով չունենէ միայն այցելուած աղքատ Ղազարոսներ քիչ չեն: Մարդկութեան անցուդարձի ճամբաներուն վրայ վիրաւոր ինկածներ անպակաս չեն. անոնց համար Բարի Սամարացիներ ըլլալ պէտք ենք: Առանց այսպիսի ներքին տրամագրութեան մը՝ վախճանք աղօթելու խնդրելով «մեր հացը» հապա ըսենք, «իմ հացս». որովհետև, Աստուծմէ իբրև մեր հացը առնել և զայն իբրև սոսկ մեր անձերուն յատուկ հաց գործածել՝ զԱստուած խաբել պիտի ըլլար. և արդէն գիտենք որ զԱստուած չենք կրնար խաբել:

(3). — Հանապազօրդ, այսինքն ամենաուր հացն է զոր կ'ուզենք: Այս բառով ալ կը հասկնանք գոհ ըլլալ մեր ամենաուր հացով. և արդէն հանապազօրդ հացն է մեր անմիջական և ամենակարեւոր պէտքը: Յիսուս կը պատուիրէ վաղուան համար չի հոգալ, որովհետև՝ մեզմէ ո՛չ մէկը իր հոգ ընելովը հասակին վրայ կանգուն մը կրնայ աւելցնել: Դաշտին շուշանները և երկնքի թռչունները մեր երկնաւոր Հօր հոգածութիւնը կը պատմեն մեզ. չէ որ Բընութիւնը իր ամէն գարնանային վերածընութեան առթիւ յոյսի նոր թելեր կը թըրթըռացնէ մեր մէջ. թռչունները իրենց դալալիկներու հրճուագին շեշտերով Աստուծոյ խնամքը չեն եղանակեր մեր ականջը:

ներու: Բոլոր արարածներ, շնչաւոր ու անշունչ, պերճ փառսեր չեն Աստուծոյ հայրական խնամքներուն շարունակման: Ուրեմն, ինչո՞ւ հոգալ վաղուան համար. որովհետեւ վաղուան օրը իրեն համար հոգ պիտի ընէ. օրուան իր նեղութիւնը հերիք է: Ըսել կ'ըլլայ, ուրեմն, թէ ամենաւեր հացին համար աղօթել պէտք ենք: Բայց, կան կարգ մը մարդիկ, մանաւանդ ծոյլ քրիստոնեաներ, որոնք Յիսուսի յանձնարարած այս «վաղուան համար չի հոգալէն» անհոգութիւն և անփութութիւն հասկընալ և սորվիլ կը սիրեն: Մինչդեռ, այդ պիտիներ չարաչար կը սխալին, որովհետեւ, մեր հացը ամենաւեր ըլլալով, մերը ըլլալէ, մեր աշխատութեան լծորդուած ըլլալէ, և անկէ ուրիշներու ևս բաժին հանելու համար տրուած ըլլալէ չի դադրիր: Ահա այդ խել պատճառաւ Յիսուսի այս խօսքերէն անհոգ, ծոյլ ու մեղկ կեանքի ծրագիր մը հանել և անոր համեմատ ապրելու աշխատիլ մեծ սխալ է: Քրիստոնէութիւնը մակաբոյժներու կրօնք մը չէ. ան օրհնած է աշխատութիւնը, դրամը, բարիքի ամէն միջոցները, և պարտք կը դնէ որ ամէն մարդ իր հացին համար աշխատի: Հոս՝ այս անհոգութեան իմաստը բաղդատական է. ինչ որ արգիլուած է սա է, թէ օրուան համար, օրուան հացին համար հոգալը Աստուծոյ Թագաւորութեան չի նախագասուի, ինչ որ կ'ընեն շատ մը աշխարհասէրներ: «Խնդրեցէք նախ դարձայնութիւն Աստուծոյ, և այդ ամենայն յաւելցի ձեզ»: Ահա այս է նշանակութիւնը «Հաւապազորդ Հաց»ին:

Ոհ, ո՞րչափ պիտի խաղաղէր աշխարհ եթէ մարդիկ գոհունակութեան այս զգացումով համակուէին. ո՞րչափ դիւրին պիտի ըլլար մղել կեանքի պայքարը. ո՞րչափ դիւրաւ պիտի լուծուէր Հացի Խնդիրը. ո՞րչափ աղէկ հասկցած պիտի ըլլային մեծահարուստ միլիոնատէրներ իրենց պարտականութիւնները իրենց ի շահ գործողներու հանդէպ, և գործաւոր դասակարգն ալ՝ գործելու իր բաժինը: Մինչդեռ աշխարհ՝ մոռցած իր ամենաւեր հացը՝ կը հետեւի իր մոլութիւններուն, զրկումի և անիրաւութեան: Արդեօք ե՞րբ մարդիկ օրուան հացին պարզութեամբ ապրելու պարզակեցութեան, դէպի Բնութիւնն ու բը-

նականը պիտի վերադառնան, հոգ չէ թէ միլիոններու վրայ հանգչին: Ամենաւեր Հացը օրհնելու պտուղն է աշխատութեան, արդէն Մանան ալ ամէն օր չէ՞ր հաւաքուէր, օրուան մը բաւելու չափ: Այսպէս է նաև մեր հոգեկան սնունդը, ինչպէս մարմնաւորը: «Ամենաւեր Հացով» աղօթած կ'ըլլանք մեր միտքերուն համար՝ օրական մտածութեան առարկայ, մեր սիրտերուն համար՝ օրական փափաքներ, որոնք պիտի օգնեն մեր հոգիին սննդառութեան և զարգացման:

(4). — «Տուր մեզ» բայն է հայցում ծին, որ շարունակութեան իմաստն ալ ունի. այս պաղատական-հրամայական մըն է, որ կը նշանակէ, հաճէ, փափաքէ, ուզէ տալ: Աստուած է բոլոր շնորհաց Արարիչը, Աստուած ինքն է մեր հացը, որ միշտ կ'իջնէ երկինքէն: Խորաշխարհները անապատին մէջ Մանան կերան և մեռան, բայց, երկինքէն իջած այս հացը ուտողը յաւիտեան կ'ապրի: «Տեսնէ Երկիր լրիւ իւրով»: Ան կ'ուտայ մեր սնունդը, հագուստը, բնակարանը և ամէն ինչը: Անով ինչ ենք, և առանց Անոր՝ ոչինչ: Ուրեմն, յարմարապէս է որ կ'աղօթենք, «Տուր մեզ»: Կ'աղօթենք Մէկու մը, որ ունի, կրնայ տալ, կ'ուզէ տալ, տուած է անցեալին մէջ, կուտայ ներկայիս մէջ, ուստի՝ պէտք չէ՞ հաւատալ թէ պիտի տայ նաև ապագային մէջ: Միայն թէ ուզենք Անոր կամքին համաձայն. Որդին կը հրամայէ մեզ ուզել Անկէ, Ուզել մեր նիւթական պէտքերուն համար, ուզել մեր հոգեկան պէտքերուն համար:

(5). — Հայցում ծին վերջին բառն է «Այսօր»: Ղուկասու Աւետարանին մէջ կ'ըսուի «Օր ըստ օրէ» որուն մէջ ալ շարունակութեան իմաստ կայ, ինչպէս բային մէջ: Կարծես թէ այս ճամբորդի մը, ուխտի ճամբան գացողի մը երգն է: Եւ արդէն ի՞նչ է կեանքը, եթէ ոչ օր մը միայն. և ի՞նչ ենք մենք՝ եթէ ոչ ուխտաւորներ, ճամբորդներ դէպ երկնաւոր Քանանը, պէպի սրբազոյն Երկիրը, արդարութեան հայրենիքը: Այո՛, մեր օրական երգն է այս՝ երազի նմանող մեր կեանքին համար. մեր «ստուերի պէս» անցնող, «ոստայնանկին կիողին պէս» սահող օրերուն համար: Մենք «Այսօր»ը ունինք մեր ձեռքերուն մէջ. բան մը չենք գիտեր վաղուան համար.

ՍՈՒՐԲ ՍՏԵՓԱՆՈՍ

«Այր ի հաւատով եւ Հոգւով Սրբով»
(Գ. Առաք. 2. 5)

Գործք Առաքելոցին անանուն հեղինակը, որ շատ հաւանաբար երբորդ Աւետարանին հեղինակն է, գեղեցիկ և վճիռ կերպով բարացուցած է Ս. Ստեփանոսի նկարագիրը «այր լի հաւատով և Հոգւով Սրբով»: Աւագ Տօներէն երկրորդն է Ս. Ստեփանոսի տօնը: Ան «նախասարկաւագ», «նախաժկայ», «առաքեալ», «առաջին մարտիրոս» կը յորջորջուի, և նախնական Գըրիստոնէական Եկեղեցւոյ փառապանծ դէմքերէն մին եղած է և որ առաջինը եօթանց խումբին, որոնք ապա Սարկաւագ անունը ստացան, որ Եկեղեցւոյ մէջ ծառայող և կամ սպասուորող կը նշանակէ: «Եօթանց» խումբին ընտրութեան զլիսաւոր պատճառը և շարժառիթը եղած էր, երուսաղէմի մէջ ամենօրեայ հացի բաշխումին մէջ (դրամ կամ սնունդ) հեղինակս աշխարհաբան անտէր մնալին, ինչպէս որ կը կարգանք «զի արհամարհեալ լինէին ի պաշտամանն հանապազորդի աշխարհ նոցա»: Այսինքն՝ հեղինակս հրեաներու աշխարհը ամենօրեայ ողորմութեան մէջ կ'անտեսուէին (Գ. Առաք. 2. 1 և շար.):

հետեւաբար, սխալած կ'ըլլանք երբ աղօթենք, «Զհաց մեր հանապազորդ տուր մեզ այսօր»:

Պէտք է սորվինք այս հայցուածով, նախ՝ հաւատք, երկրորդ՝ վստահութիւն, երրորդ՝ գոհունակութիւն, չորրորդ՝ չափաւորութիւն, հինգերորդ՝ աշխատասիրութիւն, և վեցերորդ՝ իրերօգնութիւն:

Ուրեմն, Տէրունական Աղօթքին մեզ վերաբերող այս հայցուածը, որ մարդկային հայցուածներուն առաջինն է, մեր կարծածէն շատ աւելի ընդարձակ և խորունկ նշանակութիւն ունի թէ՛ հոգեւորապէս, թէ՛ մարմնաւորապէս: Այս գիտակցութեամբ աղօթենք, — «Զհաց մեր հանապազորդ տուր մեզ այսօր»:

ԳՐ. ՍՐԿ. Հ. ԳԱՆՈՒՍՏԵԱՆ
(Նառունակելի՝ 13)

Երկոտառան առաքեալները ի տես այս կացութեան, աշակերտներու և հետեւողներու խումբը կանչեցին, ինչ որ բաւական մեծցած էր, առաքելական քարոզութեանց շնորհիւ և հանապազորեայ բաշխումի հարցը եւ կատարուած անկանոնութիւնները հարթելու համար, առաջարկեցին որ եօթը անձերէ բաղկացած մարմին մը ընտրուի, «զորս կացուցուք ի վերայ պիտոյիցս այսօրիկ», իսկ իրենք ալ ազատ ըլլան «աղօթքով և պաշտամունքով զբաղելու «աղօթից և պաշտաման բանին հպատակ լիցուք»: Թէ՛ ինչո՞ւ համար եօթը անձեր ընտրուեցան, այդ մասին որոշ բան մը չենք գիտեր, բայց շատ հաւանական է որ, եօթը զլիսաւոր ճիւղերու բաժնուած ըլլայ այդ գործին մատակարարութիւնը:

«Եօթանց» այս խումբը, առաքեալներէն ձեռնադրութիւն ալ ստացան, «եղին ի վերայ նոցա զձեռս», և իրենց գործունէութեան սկսան:

Ս. Ստեփանոս, «Եօթանց» այս խումբին զլիսաւոր առաջնորդն էր. իսկ իր վեց միւս ընկերներն էին. 1. Փիլիպպոս, 2. Պրօքսորոն, 3. Նիկանորա, 4. Տիմոթէա, 5. Պարմենա, 6. Նիկողայոս Անտիօքացին: Աւանդութեան մը համաձայն, Ստեփանոսն ալ, այսինքն Ս. Ստեփանոս և իրեն զասակից վեց ընկերները, Սիոնի լեռան վերնատան մէջ՝ ուր Ս. Հոգին իջաւ առաքելոց վրան, սարկաւագ ձեռնադրուեցան առաքեալներէն:

Պաղեստին, այդ ժամանակ, հռոմէական պետութեան գերիշխանութեան ներքեւ կը գտնուէր: Սակայն և այնպէս, հրեաները Պաղեստինի մէջ կարգ մը առանձնաշնորհութիւններ կը վայելէին: Պաղեստինաբնակ հրեաները երկու զլիսաւոր խումբերու բաժնուած էին: Պաղեստինցի, արամերէն խօսող հրեաներ: Արտաքոյ Պաղեստինի, հեթանոսութենէ ի հրէութիւն դարձող հրեաներ, որոնք յունարէն կը խօսէին և մեծամասնութիւն կը կազմէին: Պաղեստինի զլիսաւոր քաղաքներուն մէջ, մանաւանդ Երուսաղէմի մէջ, հրեայ ժողովարաններ (Սինակոկ) կային, ուր՝ Ս. Գիրքը յունարէն լեզուով կը կարդացուէր, այս իսկ պատճառաւ յունարէնը եթէ ոչ տիրապետող, գոնէ մըցորդ լեզու մըն էր արամերէնին հետ: